

Nr. 51- Persillekræmmeren - 2008

Den gamle smedje i Stensballe

Artiklen fortæller om den gamle smedje, der lå på adressen Bygaden 83. Den arbejdede fra ca. 1750 til 1920. Derefter var den en kort tid landsbymuseum indtil 1940, hvor den blev nedbrudt og fjernet. I 1909 blev der på nabogrunden, Bygaden 85, bygget en ny smedje. Den var i funktion indtil 2006.

Det betyder, at der gennem mere end 250 år har lydt hammerslag mod ambolten på Bygaden. Her var smedjerne det store mødested for folk i Stensballe.

”Wolle Smed” foran den gl. smedje, (1750 – 1920),
der lå på Bygaden 83. Postkort fra ca. 1915.

I hoveriets tid

I hoveriets tid, omtrent ca. 1600-1853, var det fæstebønderne under Stensballegaard, der var ejere af smedjen. De fæstede en smed som en slags embedsmand. Smedearbejdet udførtes på omgang for bønderne. Selv mødte bønderne med kul, undertiden også med jern, samt stillede med en karl til at trække blæsebælgen, slå med forhammeren og holde hestens ben op under skoningen. Dagkosten fik smeden i den gård, som han arbejdede for den pågældende dag.

Under spisningen sad smeden altid til højre for bonden, der sad for bordenden; pladsen blev i folkemunde kaldt "smedens hjørne". Udover selve håndværket forstod smeden sig ofte på dyrlægekunsten og gav sig endog i nogle tilfælde af med at doktorere på mennesker. I gamle fæsteprotokoller fra "Hoveriforeningen ved Stensballegaard" ses navne som Peder Christoffersen, Jacob Pedersen, Hans Sørensen og Peder Hansen, der er nævnt som smed og dyrlæge.

Smedjen var fritliggende og uden beboelse. Beboelsen (nedbrudt) lå på den anden side af gaden, nær indkørslen til Stensballegaard. Smedjen tog sig malerisk ud med sit pyntelige bindingsværk, navnlig de buede skråstivere, der ikke var mage til andre steder, sin tværdelte dør, det afvalmede tegltag og en morsom skorstenspipe. På den anden side af gaden mod syd var der en lille dam, kaldet "smededammen". Den er i dag tildækket.

Den nye tid

Hoveriet i Stensballe blev afskaffet i 1853. Det betød dog ikke den store omvæltning for smedjen, idet den gl. ordning fortsatte indtil 1870, hvor smedemester Ole Peder Hansen fra Alrø købte smedjen på en auktion. Nogle år senere etablerede Stensballegaard sin egen smedje på markvejen øst for godset. På et tidspunkt var der således to smedjer i Stensballe, by- og herregårdssmedjen.

Ole Pedersen (1839-1929), kaldet "Wolle Smed" overtog smedjen efter sin far. Ole havde været med i krigen 1864 og kunne fortælle meget derom, hvilket var et populært samtaleemne i Stensballe. Se Persillekræmmeren nr. 11. Ole Pedersen kunne dog være noget stridig over for kunder, han ikke syntes om.

Den gl. smedje tegnet af Hakon Bang, 1972.
Tegningen anvendes i dag som logo for Stensballe Lokalhistoriske Arkiv.

Museum

Ved Ole Pedersens pensionering i 1920 blev den gl. smedje solgt til Vær Historiske Forening, der indrettede den til et lille egnsmuseum for smedeværktøj og høravl, idet afgrøden hør i 1800-tallet havde været dyrket med stort succes i Stensballe. Se Persillekræmmeren nr. 22 Førstemanden i dette arbejde var naturligvis læreren og forfatteren A. J. Gejlager (1878-1955). Museet var vanskeligere at drive end forventet, bl.a. manglede der opvarmning og opsyn. Interessen svandt, og museet blev i 1940 solgt til nedrivning.

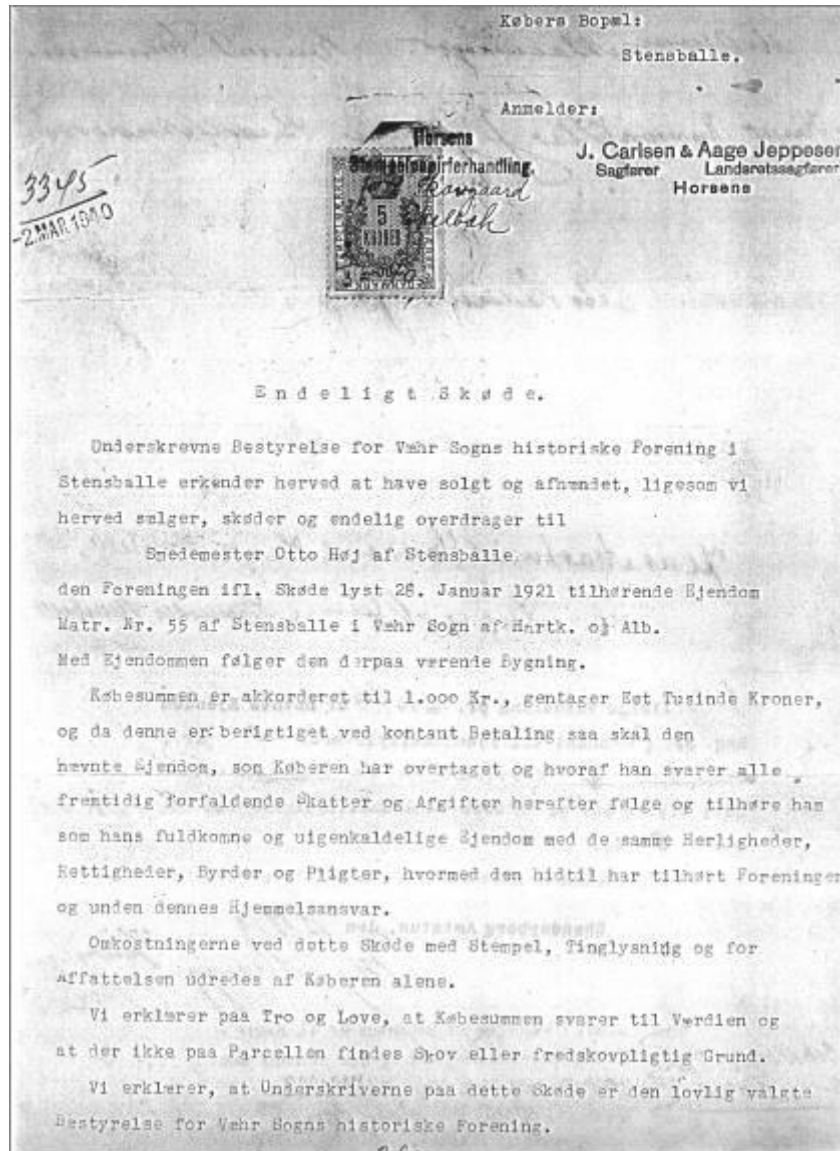
Folkedans foran museet, der ophørte i 1940. Postkort fra ca. 1930.
Se Persillekræmmeren nr. 14.

Ny smedje

I 1909 byggede smedemesteren ved Stensballegaard Henrik Jensen (1877-1963) en ny smedje med beboelse på nabogrunden, Bygaden 85. Der blev således konkurrence mellem smedjerne på Bygaden 83 og 85, men ikke meget, idet Ole Pedersen var gammel og nedslidt og ikke mere kunne udføre de krævende beslagsarbejder på heste og vogne. I stedet koncentrerede Ole Pedersen sig om mindre reparationer, især var hans ålejern efterspurgt.

I 1925 solgte Henrik Jensen smedjen til gårdejer Johan Kristensen, Blirup, der købte smedjen til sin svigersøn Otto Høj. Dermed kom smedefamilien Høj til Stensballe. Den kom gennem mange år til at præge landsbyens liv ved arbejde for byens folk og ved deltagelse i byens foreningsliv. Familien var ejere af smedjen indtil 2006, hvor den blev solgt til andet formål.

Historien om smedjerne på Bygaden 83 og 85 fortsættes i Persillekrammeren nr. 52 og 53.

Vær Sogn Historiske Forening sælger Museet i 1940.
Prisen var 1000 kr.

Kilde

Gejlager, A.J.,
Østjysk Hjemstavnsforenings Aarsskrift 1950.

Postkort udlånt af Grethe Korshøj Schmidt, Odder.

Redaktion: FGS, KSO

